

LÉVAI JÚLIA

„Három pár női láb” – és egy figyelő szempár

Szász Anna: Három pár női láb
Gondolat, Budapest, 2003, 166 oldal

Egy csupa barnába öltözött nő (majd később kiderül, miféle sorban az első) éppen leszállni készül a buszról. Lábtartása apró, testi rendelleneségre utal. Odalentről egy másik nő nézi. Alaphelyzet. Időnk igen jelentős részében ezzel foglalkozunk: nézünk, átnézünk egymáson, bemérjük, felmérjük, kiejtjük, tudomásul vesszük a másik embert, ha tudatosítjuk ezt, ha nem. Esetünkben a néző tudatos ember, akiben asszociációk sorát indítja el ez a hétköznapi látvány. Fejében kommunikációs helyzetek, tipikus nyelvi csúrcsavarok, politikusi viselkedések képei jelennek meg, gyors egymásutánban. Jelenségek és konkrét helyzetek, a saját reflexióval gazdagítva. De vajon hogyan találunk vissza mindezek – mégoly indokolt – kitérőiről a buszmegállóba? Ó, igen egyszerűen: egy klasszikus irodalmi fordulattal. „Közben a nőt, az asszonyt barnában ott felejtettem a buszmegállóban” – szól ki a szövegből az elbeszélő –, „De mégsem. Látom, ahogy leszáll, aztán lesegíti a másik asszonyt, aki kékből van, aztán a harmadikat, aki szürkében.” Az eddigiek tehát kitérőként is ugyanazon, erőteljes képnek a részei voltak, s mint ilyenek, kis időre elhomályosították a kiindulópontot, melyhez most ismét visszatérünk. Ám senki se remélje, hogy itt akkor leragadhat – a visszatérés célja, hogy a kép újabb trambulinná váljék, s a „néző” ennek ürügyén elmondhassa, úgy általában mi mindent is jeleznek a női testrészek, kiemelten a lábak. Hát így tessenek hölgyezni – rejlik a felszólítás az írás sorai közt, ennél sokkal finomabban, mint ahogyan ezt most én kimondtam. Ez Szász Anna egyik „nézői” technikája – de csak egyik a sokféle közül.

A *Három pár női láb* című kötet az Előszóval együtt (kivételesen ez is elolvasandó!) negyvennyolc írást tartalmaz, és szerzőjük lényegében mindegyikben alapvetően néző, s csak azután valami más. Nézője a világnak, és nézője önmagának. Látszólag ez is roppant egyszerűnek tűnik, de nem az. Nézőnek, szemlélőnek, megismerőnek lenni eltökéltséget, bölcsességet, nemritkán lemondást kíván. El kell kerülni az ítélkezést, a felháborodást, féken kell tartani a jogos méltatlankodást, olykor talán a szenvedélyt is, miközben mindezzel azt kell kiváltani az olvasóból, hogy ő maga szíveskedjék szenvedélyesen fölháborodni, méltatlankodni, és elítélni minden gázságot, méltánytalanságot, igazságtalanságot és agressziót. Amihez nagyon tudatosan kell kialakítani az attitűdöt és a stílust.

Szász Anna attitűdje igen régóta – és ezt az *Esély*ben közzétett, más típusú írásai bőven bizonyítják – két fontos igény köré épült. Az egyik a fogalmak tisztázása, a másik a dolgok bejárása, körbejárása. Publicisz-

tikájának tipikus szerkezete nemritkán így alakul: 1. Mit jelent ez vagy az a szó? 2. Milyen konfliktust okozott ez nekünk a múltban, a közelmúltban vagy ma hajnalban, miközben öltözködtünk? 3. Vegyünk csak egy konkrét példát, és nézzük meg, mi lett a vége. Na ugye!

Így megismerhetjük például, hogy mit jelent civilnek lenni, s hogy mi történik némelyik fogalommal a politikai erőterben. („*Létezik civil kurázsi, ... olyan szóösszetételről viszont, mint polgári kurázsi, nem hallottam*”); ugyanígy végigjárhatjuk a „könyv”, a „lecsófőzés”, a „pénzkeresés”, a „mozi” vagy a „piac” fogalmát is. Alkalomadtán magát a „történelem” fogalmát. „*Jelentem, élünk!*” – mondja a publicisztikák egyike, talán a legerőteljesebb címe. Kiindulópont az unoka történelemkönyve. Közbülső állomások: az ötvenes évek, a hatvanas évek, a hetvenesek és a nyolcvanasok, villanófényben, a szerző saját állomásaival. Megérkezés: az amnézia, mint a kollektív lelki mechanizmusok megengedhetetlen luxusa. „*Az ember egyedül nem lehet túlélő*” – fogalmazza meg Szász Anna egy másik helyen, éppenséggel egy televíziós játék kapcsán, az aforisztikus gondolatot. Az igazi publicista számára ugyanis minden mindig túlmutat önmagán, mindenben ott rejlik valami, ami az emberi univerzalitásra, és magára az univerzumra utal. A világ bizonyos mértékig műalkotás – sugallja a kötet minden írása –, még egy aluljáró is kerek egész, s ha valaki vagy valami egyszer csak eltűnik onnan, annak biztosan van jelentése.

Ami a stílust illet, nos, az tökéletesen megfelel annak a mentalitásnak, amelyben a tárgy megvilágítása, körbejárása, tisztázása áll a központi helyen. Feltűnően sok tömönddal vagy különösen rövid, egyszerű mondatokkal találkozhatunk. Ezek olykor olyanok, mint egy-egy ostorcsapás, máskor hirtelen felvillanó fénycsóvaként funkcionálnak, megint máskor az irónia, a humor eszközei. Ismét csak arra utalnak, hogy a legfőbb drámai elem maga a tárgyszerűség. „*Ő. Egy asszony. Nem hölgy*” – olvashatjuk a már idézett, a címadó novellában, amely ezzel a kevés szóval egy pillanat alatt a helyére tesz egy egész mentális irányzatot. Vagy. „*Kinek fontosak a gesztenyefák?*” – kérdi egy másik írás címe. „*Például nekem*” – hangzik az egyszerűségével indító mondat. „*Csak legbelül volt valami be nem vallott ódzkodás a kényelmetlen feladattól. Csak ennyi. És ez egy négyéves, Ricsi nevű kisfiú életébe került*” – írja másutt. „*Nézem a velem szembejövőök arcát*” – teremti meg azonnal a maga világát az Arcok című írás első mondata. Azután ebből a mondatból mint magból bontakozik ki egy nagyváros különböző járművezetésekből megalkotható képe. A megfigyelő utazik, és néz. Látja az ismerősöket és az ismeretleneket. Eszébe jut, hogy még abban is mennyi az ellentmondás, mikor, hogyan adják át neki a helyet. (Ha szép ruhában van, átadják, ha szatyrosra, cipekedésre „veszi”, a legritkábban.) Napi rendszerességgel követi a hajléktalanok mozgásait. Látja, ahogyan eltűnnek, visszatérnek, ismét eltűnnek, ismét visszatérnek, mindig más állapotban. Míg végül megint csak néhány tömör, tárgyszerű mondat: „*Egyszer látom még, iszonyú állapotban, ... Aztán soha többé ... Nem mondhatom, hogy nyoma veszett. Mert éppen hogy nyoma maradt.*”

Kiben? Miért? Hogyan?

Egy könyvben, s úgy, hogy valaki évek, sőt, évtizedek óta csak kitarítóan néz, és eközben azt tanulta meg, amit a legnehezebb: hogy hol van

Lévai: „Három pár női láb” – és egy figyelő szempár

a határ a beavatkozás és az értelmezés között. Szász Anna még véletlenül sem tetszeleg a szegények megmentője, a szenvedők vagy a gyerekek megváltója, a minden egyes terhet személyesen magára vállaló „szuperkaritátor” pózában. Ő ott avatkozik be, ahol kompetens: az irodalmi hatás, a társadalmi lelkiismeret területén.